

ISSN 2083-0343
e-ISSN 3071-6543

Acta Medicorum Polonorum

R. 15/2025 – Zeszyt 2

STRESZCZENIA – ABSTRACT

słowa kluczowe – keywords

Adam Wrzosek w Krakowie

Adam Wrzosek in Krakow

Ryszard W. Gryglewski

ORCID: 0000-0002-1171-7846

Katedra Historii Medycyny UJ CM

Streszczenie. Artykuł przedstawia krakowski okres życia Adama Wrzoska (1875-1965), który trwał od 1901 do 1918 r. i w którym kształtowały się główne kierunki jego zainteresowań badawczych. Początkowo pracował w Zakładzie Patologii Ogólnej i Doświadczalnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rok po tym, jak w 1912 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym płatnym patologii ogólnej i doświadczalnej, z obowiązkiem wykładania historii medycyny i propedeutyki lekarskiej, dokonał się jego zwrot ku antropologii. W Krakowie Wrzosek zgromadził dorobek piśmienny w postaci artykułów, podręcznika i monografii o dużej wartości naukowej. Dzięki Wrzoskowi wznowione zostały wykłady z historii medycyny i dostrzeżona potrzeba utworzenia Katedry oraz Muzeum Historii Medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Abstract. The article presents the Kraków period of Adam Wrzosek's (1875-1965) life, which lasted from 1901 to 1918 and during which the main directions of his research interests were shaped. Initially, he worked at the Department of General and Experimental Pathology at the Jagiellonian University. A year after being appointed as a paid associate professor of general and experimental pathology in 1912, with the responsibility of lecturing on the history of medicine and the introduction to medicine, he turned to anthropology. In Kraków, Wrzosek amassed a body of writing in the form of articles, a textbook, and a monograph of considerable scholarly value. Thanks to Wrzosek, lectures on the history of medicine were resumed and the need for establishing a Department and Museum of the History of Medicine at the Jagiellonian University was recognized.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, Uniwersytet Jagielloński, patologia eksperymentalna, propedeutyka lekarska, historia medycyny, antropologia

Keywords: Adam Wrzosek, Jagiellonian University, experimental pathology, medical introduction, history of medicine, anthropology

Mistrz i uczniowie w czasach totalitaryzmów: prof. Adam Wrzosek (1875-1965) i jego stu trzydziestu siedmiu doktorantów

Master and disciples in the times of totalitarianisms:
Prof. Adam Wrzosek (1875-1965)
and his one hundred thirty-seven doctoral students

Anita Magowska

ORCID: 0000-0002-6046-3993

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Streszczenie: Artykuł przedstawia doktorantów prof. Adama Wrzoska (1875-1965), patologa, historyka i filozofa medycyny oraz antropologa, który przez większość swojej kariery naukowej był związany z Uniwersytetem Poznańskim. Celem opracowania jest charakterystyka Wrzoska jako mistrza i mentora, rozpoznanie genezy zainteresowań lekarzy i studentów medycyny pracą naukową pod jego kierunkiem oraz charakterystyka ich postaw i wyborów życiowych. Materiałem badawczym są rękopisy Adama Wrzoska i korespondencja do niego kierowana, akta osobowe żołnierzy Armii Krajowej, upublicznione materiały Instytutu Pamięci Narodowej, ponadto, informacje o zasłużonych lekarzach opublikowane w czasopismach i na stronach internetowych. Wykazano, że A. Wrzosek był dla studentów autorytetem, ponieważ przekazywał im wiedzę naukową, mądrość życiową i etykę chrześcijańską. Rozpoznano doktorantów, wśród których byli członkowie przedwojennych studenckich organizacji patriotycznych, studenci medycyny tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich i żołnierze Armii Krajowej. W czasie II wojny światowej kilku doktorantów Wrzoska stało się ofiarami zbrodni sowieckich i niemieckich. W okresie stalinizmu Adam Wrzosek został skierowany na przymusową emeryturę, a środowisko jego doktorantów rozproszono nakazami pracy w odległych miejscowościach. Wielu z nich utrzymywało kontakt z promotorem do końca jego życia.

Abstract: The article presents the doctoral students of Professor Adam Wrzosek (1875-1965), a pathologist, historian, philosopher of medicine, and anthropologist who spent most of his academic career at the University of Poznań. The study aims to characterize Prof. Wrzosek as a master and mentor, to identify the origins of the interest of doctors and medical students in

scientific work under his supervision, and to characterize their attitudes and life choices. The research material includes Adam Wrzosek's manuscripts and correspondence addressed to him, the personal files of Home Army soldiers, publicly available materials from the Institute of National Remembrance, and information about distinguished physicians published in journals and on websites. It demonstrates that Wrzosek was a role model for the students, imparting scientific knowledge, life wisdom, and Christian ethics. Doctoral students were identified, including members of prewar student patriotic organizations, medical students from the clandestine University of the Western Lands, and Home Army soldiers. During World War II, some Wrzosek's doctoral students became victims of Soviet or German crimes. During the Stalinist era, Adam Wrzosek was forced into retirement, and his doctoral students were dispersed by orders to work in distant locations. Many of them remained in contact with their supervisor until the end of his life.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, historia medycyny polskiej, mistrz-uczniowie, Uniwersytet Poznański, stalinizm, Polska pojaltańska

Keywords: Adam Wrzosek, history of Polish medicine, master-disciples, University of Poznań, Stalinism, post-Yalta Poland

Czyje książki?

Biblioteka Katedry Historii i Filozofii Medycyny w Poznaniu
w latach 1920-1989. Dzieje instytucjonalne jednostki oraz
znaki
proweniencyjne w woluminach z tzw. depozytu Adama Wrzo-
ska

Whose Books?

The Library of the Department of the History and Philosophy of Medi-
cine in Poznań, 1920-1989: Institutional History and Provenance Evi-
dence from the so-called Adam Wrzosek Deposit

Katarzyna Pękacka-Falkowska

ORCID: 0000-0003-2068-7957

Instytut Historii im. T. Manteuffla, Polska Akademia Nauk
Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu

Piotr Skalski

ORCID: 0000-0001-5729-8424

Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu

Streszczenie: Artykuł stanowi pierwsze opracowanie dziejów księgozbioru Biblioteki Zakładu/Katedry Historii i Filozofii Medycyny w Poznaniu w latach 1920-1989, oparte na nowo odnalezionych materiałach archiwalnych. Autorzy rewidują m.in. dotychczasowe ustalenia historiografii, dokumentując procesy instytucjonalnej i materialnej degradacji biblioteki w czasach PRL-u. Ze względu na unikalną wartość poznawczą materiałów archiwalnych, w tekście opublikowano *in extenso* ich dłuższe fragmenty. Uzupełnieniem studium historycznego jest zestawienie wybranych znaków proveniencyjnych w woluminach z tzw. depozytu Adama Wrzosa.

Badania proveniencyjne wykazały, że kolekcja ta nie stanowi jednolitego księgozbioru prywatnego, lecz zbiór o charakterze heterogenicznym, obejmujący m.in. książki z bibliotek podworskich, księgozbiorów zabezpieczonych, dublety towarzystw naukowych itd.

Abstract: This article presents the first study of the history of the book collection of the Library of the Department/Chair of the History and Philosophy of Medicine in Poznań (1920-1989). The analysis is based on newly rediscovered archival materials. Among others, the authors reassess earlier historiographical findings by documenting the processes of institutional and material degradation that affected the library during the communist period in Poland. In view of the exceptional evidential value of the archival sources, extended excerpts are reproduced in extenso in the article. The historical study is supplemented by a list of selected provenance marks in volumes from the so-called Adam Wrzosek deposit. The provenance research demonstrates that this collection does not constitute a homogenous private library, but rather a heterogeneous assemblage that includes, among other components, books from manor-house libraries, secured or confiscated collections, and duplicate holdings of scholarly societies, etc.

Słowa kluczowe: Wrzosek Adam; Krakowiecka Ludmiła; Poznań; Uniwersytet Poznański; Akademia Medyczna w Poznaniu (1950–1989); historia medycyny – edukacja – instytucje; znaki własnościowe; ekslibrisy, sygnatury, badania proveniencyjne; księgozbiory uniwersyteckie (XX w.)

Key words: Wrzosek Adam; Krakowiecka Ludmiła; Poznań; Poznan University (1920–1949); Medical Academy of Poznan (1950–1989); history of medicine – education – institutions; provenance marks; bookplates; call numbers; provenance research; university book collections (the 20th century)

Patriotyczne akcenty w Adama Wrzoska krytyce „Teorii jestestw organicznych” Jędrzeja Śniadeckiego”

Patriotic traces in Adam Wrzosek's critique
of Jędrzej Śniadecki's „Theory of Organic Beings”

Michał K. Owecki

ORCID 0000-0002-9733-7085

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Streszczenie: Adam Wrzosek w 1910 r. opublikował monografię poświęconą życiu i twórczości Jędrzeja Śniadeckiego. Obszerny fragment swojego dzieła poświęcił wnikliwej krytyce „Teorii jestestw organicznych”. W niniejszej pracy dokonano analizy tej krytyki pod kątem zawartych w niej pozamerytorycznych treści, ukazujących patriotyczną postawę Wrzoska oraz jego stosunek do polskości Śniadeckiego.

Abstract: In 1910, Adam Wrzosek published a monograph on the life and works of Jędrzej Śniadecki. He devoted a substantial portion of his book to a thorough critique of “The Theory of Organic Beings”. This paper analyzes Wrzosek's critique in search of its extra-substantive content to reveal Wrzosek's patriotic stance and his attitude toward Śniadecki's Polishness.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, Jędrzej Śniadecki, historia medycyny

Keywords: Adam Wrzosek, Jędrzej Śniadecki, history of medicine

Rzecz o biografistyce Adama Wrzoska

A story about biographical writings by Adam Wrzosek

Halina Bogusz

ORCID 0000-0002-2960-5308

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Streszczenie. Choć w 2025 r. minęło sześćdziesiąt lat od śmierci Adama Wrzoska (1875-1965), jego spuścizna naukowa nie traci wartości. Szerokie zainteresowania naukowe prof. Wrzoska obejmowały patologię, historię medycyny, organizację szkolnictwa akademickiego, zwłaszcza medycznego, i antropologię. Jego twórczość biograficzna składa się z artykułów i monografii poświęconych lekarzom ważnym dla medycyny polskiej, m.in. Jędrzejowi Śniadeckiemu, Karolowi Marcinkowskiemu, Ludwikowi Bierkowskiemu i Tytusowi Chałubińskiemu. Jego pisane pięknym językiem polskim prace miały wypełnić lukę w wiedzy o rozwoju medycyny na ziemiach polskich w okresie rozbiorów.

Abstract. In 2025, sixty years have passed since the death of Adam Wrzosek (1875-1965), but his scientific legacy does not lose its value. His wide scientific interests included pathology, philosophy of medicine, history of medicine, organization of medical studies, and anthropology. His biographical work consists of articles and monographs devoted to doctors important to Polish medicine, including: Jędrzej Śniadecki, Karol Marcinkowski, Ludwik Bierkowski and Tytus Chałubiński. His works, written in beautiful Polish, were intended to fill the gap in knowledge about the development of medicine in Polish lands during the partitions.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, Uniwersytet Poznański, historia medycyny biografia

Key words: Adam Wrzosek, Poznań University, history of medicine, biography

Nauka a szczęście i dobro społeczeństwa

Wykład dziekana Adama Wrzosa na wieczorze czwartkowym u rektora Uniwersytetu Poznańskiego Heliodora Święcickiego w dniu 12 kwietnia 1923 r.

Science and the Happiness and Well-Being of Society

Dean Adam Wrzosek's lecture at the Thursday evening reception of the Rector of the University of Poznań, Heliodor Święcicki, on April 12, 1923

Streszczenie. Po uruchomieniu w 1920 r. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego, rektor Heliodor Święcicki (1854-1923) wznowił zebrania dyskusyjne, jakie organizował na przełomie XIX i XX w. w swoim mieszkaniu w Pałacu Działyńskich w Poznaniu. Tekst pogadanki „Nauka a szczęście i dobro społeczeństwa”, wygłoszonej przez prof. Adama Wrzosa (1875-1965) w dniu 12 kwietnia 1923 r. na wieczorze czwartkowym zorganizowanym przez prof. Heliodora Święcickiego, rektora Uniwersytetu Poznańskiego, zachował się w jego spuściźnie przechowywanej w Archiwum Polskiej Akademii Nauk – Oddziale w Poznaniu. Wrzosek przedstawił w niej fundamentalne znaczenie uniwersytetów dla rozwoju społecznego i gospodarczego kraju, prymat humaniory oraz alienację Uniwersytetu Poznańskiego w pierwszych latach istnienia. W przytoczonym poniżej tekście wykładu prowadzono drobne zmiany redakcyjne, polegające na modernizacji archaizmów językowych

Abstract. The publication is a source edition of a lecture ‘Science, happiness and the social well-being’, which Adam Wrzosek (1875-1965) delivered on April 12, 1923, at a Thursday Evening organized by Heliodor Święcicki (1854-1923) at the Działyński Palace in Poznań. After opening the Faculty of Medicine in 1920, H. Święcicki, then the rector of the University of Poznań, resumed the meetings he had organized years earlier, known as Thursday Evenings. The text of Wrzosek's lecture, along with a recording of the discussion, has been preserved in the Poznań Branch of the Archives of the Polish Academy of Sciences. A. Wrzosek emphasized the importance of universities for the social and economic development, the primacy of the humanities, and the University of Poznań's social alienation. Minor editorial changes consisted of modernizing linguistic archaisms.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, wieczory czwartkowe, dobro społeczeństwa, Uniwersytet Poznański

Keywords: Adam Wrzosek, Thursday Evenings, social well-being, University of Poznań